

Особливості освіти іммігрантів у Фінляндії у контексті рівності освітніх можливостей

Людмила Загоруйко

У статті висвітлено освітню політику Фінляндії щодо рівності освітніх можливостей. Розглянуто особливості освіти іммігрантів у Фінляндії у дошкільних закладах, основній школі, школі-гімназії, у закладах професійної освіти, вищої освіти. Охарактеризовано політику Фінляндії щодо іммігрантів. Проаналізовані особливості підготовки до вступу у заклади професійної освіти. Визначено особливості освіти дорослих іммігрантів у Фінляндії.

Ключові слова: іммігрант, рівень освіти, освіта дорослих, рівні освітні можливості.

Освіта іммігрантів у країнах Європейського Союзу є важливим чинником, який впливає на міжнаціональні стосунки і водночас на збереження національної самобутності. У доступі до навчання ця соціальна категорія повинна мати рівні з громадянами країни освітні можливості.

Важливо, щоб суспільство зрозуміло необхідність влиття іммігрантів у соціум, оскільки на початковому етапі вони часто постають перед низкою проблем. По-перше, багато іммігрантів опиняються в іншому етнокультурному та мовному середовищі. Діти іммігрантів мають мовні та психологічні труднощі при навчанні у школі, і як результат – знижується їхній доступ до вищої освіти. По-друге, іммігранти відірвані від звичного соціального середовища – рідних, друзів, знайомих. У новій країні вони не мають соціальних зв'язків, які відіграють важливу роль в адаптації, у задоволенні актуальних життєвих потреб, однією з яких є якісна освіта. По-третє, соціальний статус багатьох іммігрантів є нижчим, ніж був у своїй країні, і, як наслідок, вони мають матеріальні проблеми. По-четверте, швидка зміна етнічного складу населення внаслідок міграцій викликає антимиграційні настрої в суспільстві, а отже, іммігранти часто опиняються у соціальній ізоляції в усіх сферах життя [8]. Фінляндія є країною, у якій надають велику увагу навчанню іммігрантів на усіх освітніх рівнях, тому досвід цієї країни може сприяти розв'язанню проблеми рівних освітніх можливостей для різних соціальних категорій [3].

Демократичне суспільство не може бути сформоване, якщо іммігрантам не надана можливість отримати освіту. Дослідники також вказують рівень організації освіти для іммігрантів як критерій ефективності впливу соціальних організацій на функціонування навчальних закладів та інших суб'єктів навчального процесу.

Український дослідник А. Бадан розглядав входження іммігрантів в освітній простір як запоруку демократизації суспільства [1]. Його ідеї продовжила дослідниця Н. Бугасова, яка розглядала освіту іммігрантів як фактор посилення

взаєморозуміння між людьми різних культур, боротьби з ксенофобією та расизмом. Але, на жаль, в Україні проблема освіти іммігрантів є мало дослідженою. Проблему іммігрантів у зарубіжжі розглядали Є. Ворожцов, який зосереджувався на освіті іммігрантів у Франції, М. Данілова, яка досліджувала особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми-іммігрантами у Великобританії; М. Хайруддінов, який досліджував освіту іммігрантів у системі полікультурної освіти; О. Тюрюканова, яка вивчала можливості дітей-іммігрантів отримати вищу освіту. Серед зарубіжних дослідників значний внесок у розв'язання цієї проблеми зробили А. Вольф, Р. Еспланд, О. Ківінен, Е. Нельсон, О. Сорейнен.

Мета статті – розкрити особливості освіти іммігрантів у Фінляндії у контексті рівності освітніх можливостей. Основні **завдання** дослідження полягають у тому, щоб охарактеризувати політику Фінляндії щодо іммігрантів, проаналізувати особливості підготовки іммігрантів до вступу у заклади професійної освіти, окреслити структуру навчання іммігрантів на всіх освітніх рівнях, визначити освітні можливості дорослих іммігрантів у Фінляндії.

Згідно із Законом про загальноосвітню школу (1970), усі діти у Фінляндії мають рівні права на освіту. З 1970 року дев'ятирічна освіта є обов'язковою для учнів, окрім тих, які мають серйозні розумові вади [6].

Забезпечення рівного доступу до освіти членам різних соціальних груп створює сприятливий простір для економічного та соціального розвитку Фінляндії. Крім того, доступність освіти підтримує соціальну наступність, оскільки вона полегшує передачу інформації від одного покоління до іншого [5]. Надання іммігрантам права на освіту є однією з засад соціальної справедливості у демократичних державах, до яких справедливо відносять Фінляндію.

Мета освіти іммігрантів полягає у тому, щоб сформувати у них навички проживання у Фінляндії як рівноправних членів суспільства. Іммігранти мають однакові з фінами можливості навчання. На іммігранта у віці від 7 до 17 років, що проживає постійно в Фінляндії, поширюється система обов'язкової освіти, і він має право на таку ж освіту, як і фінляндець. Дорослі іммігранти мають такі ж, як і фіни, можливості професійного навчання та збереження їхньої професійної кваліфікації [4].

Дитина має право на дошкільне навчання у віці шести років, тобто за рік до початку загальної обов'язкової освіти. Муніципальні органи влади зобов'язані організовувати дошкільне навчання для всіх дітей. Як правило, дошкільну підготовку діти отримують у підготовчих класах школи або у дитячому садку. Дошкільна освіта є безкоштовною, і діти користуються такими ж соціальними пільгами, як і під час навчання в основній школі. Головна мета дошкільного навчання – створення умов, що сприяють зростанню, розвиткові та навчанню дитини, а також становленню її особистості.

Діти-іммігранти, як і юні громадяни Фінляндії, продовжують навчання в основній дев'ятирічній школі. Усіх дітей автоматично зараховують до загальноосвітньої школи. Зазвичай діти-іммігранти навчаються у класах, які відповідають їхньому віку, знанням і навичкам. Вони можуть вивчати фінську або шведську мови за програмами, призначеними для іммігрантів. У школах, якщо це можливо, певні предмети викладаються рідною мовою дитини-іммігранта. В основній дев'ятирічній школі та в гімназії практикується викладання релігії. Воно відбувається на засадах тієї конфесії, до якої належить більшість учнів. У період обов'язкового навчання іммігранти отримують загальну базову освіту, після чого вони можуть продовжити навчання в гімназії чи професійному навчальному закладі, або ж відразу влаштуватися на роботу. Крім того, дітям-іммігрантам може бути надана додаткова освіта, метою якої є забезпечення збалансованого розвитку й адаптації учнів до фінського суспільства та надання їм навичок, необхідних для обов'язкової освіти.

Навчальний курс гімназії в Фінляндії можна закінчити за 2 – 4 роки. Наприкінці навчання учні складають єдиний випускний іспит і отримують атестат про повну середню освіту. Учень-іммігрант може, замість іспиту з рідної мови, виконати контрольну роботу з фінської чи шведської мови як другої мови. У гімназії учні самі оплачують підручники та шкільне приладдя. Навчання та харчування є безкоштовним. Зарахування учнів до гімназії проводиться з урахуванням попередньої успішності в школі. Якщо дитина має свідоцтво про закінчення закордонного навчального закладу, то вона подає заяву про вступ безпосередньо в гімназію. Якщо існує така можливість, учні-іммігранти продовжують вивчати рідну мову.

Метою вивчення дитиною-іммігрантом фінської або шведської мови одночасно з продовженням вивчення рідної мови є формування дитини як полікультурної особи та створення умов для дієвої двомовності. Це пов'язане з тим, що фінська/шведська мова є основною мовою навчання учня, а вивчення рідної мови всіляко розвивається та підтримується. Якщо знання учня-іммігранта фінської/шведської мови не відповідають рівню володіння мовою учня, для якого вона є рідною, в основній школі та гімназії його навчають фінській або шведській мові як другій. В основному навчальному плані фінська/шведська мова як друга не є самостійним предметом, а її викладання здійснюється за рахунок цільових державних дотацій. За відсутності такої дотації учень-іммігрант відвідує уроки фінської/шведської мови та літератури як рідної, але оцінювання здійснюється з урахуванням його рівня і потреб. Однак навчання фінській або шведській мові не обмежується тільки уроками мови, а здійснюється в процесі вивчення інших шкільних предметів, включених у програму.

Курс навчання основної дев'ятирічної школи та гімназії можна пройти й у дорослому віці в гімназії для дорослих, народному університеті або у відділі навчання дорослих при гімназії. Дорослі іммігранти можуть опанувати весь курс

основного навчання, обирати лише деякі предмети, або ж покращити оцінки випускного атестата основної школи. Таке навчання призначене для осіб, яким виповнилося 18 років. Якщо у гімназії для дорослих курс основної дев'ятирічної школи проходять за 2–3 роки, а курс гімназії за 2–4 роки, то у народному університеті курс основної дев'ятирічної школи можна опанувати за один рік. Заява подається прямо в навчальний заклад, де можна отримати детальну інформацію про термін подачі заяви для вступу. Навчальні матеріали та вивчення окремих предметів – платні, а складання усього курсу навчання для учня є безкоштовним.

Після основної дев'ятирічної школи молоді іммігранти можуть готуватися до продовження навчання в додатковому класі основної школи або на підготовчих відділеннях університетів. Вони можуть відвідувати також заняття у навчальних закладах для дорослих. Окрім цього, для іммігрантів доступні курси, які забезпечують підготовку до вступу в професійні навчальні заклади.

Діти-іммігранти мають право на навчання у професійних навчальних закладах та отримання базової професійної освіти. Курс навчання триває 120 навчальних тижнів, загальний термін – 3 роки. Навчання проводиться у професійних навчальних закладах, навчальних центрах професійної освіти для дорослих, у народних університетах, а також безпосередньо на виробництві.

Після отримання базової професійної освіти іммігранти можуть вступати до університету або вищого професійного навчального закладу. Мета вищої професійної освіти полягає в тому, щоб дати учням-іммігрантам професійні знання та потрібну в трудовому житті професійну кваліфікацію вищого рівня. В курс навчання, окрім предметів за спеціальністю, входять і деякі загальноосвітні предмети, а саме: іноземні мови, математика, фізика, хімія, суспільствознавство, підприємництво, а також мистецтво та культура. Підготовка передбачає як мінімум шестимісячний термін навчання на виробництві під керівництвом інструктора.

Заяву для вступу в професійний навчальний заклад можна подати після закінчення дев'ятирічної основної школи. Для випускників гімназій термін навчання дещо коротший. Якщо в іммігранта немає випускного атестату про закінчення фінської школи, то його можуть прийняти до навчального закладу шляхом так званого гнучкого набору. Згідно з фінським законодавством, для студентів не встановлено вікових обмежень й іноземне громадянство не є перешкодою при вступі у навчальний заклад. При вступові до навчального закладу абітурієнтам можуть запропонувати написати контрольну роботу або пройти співбесіду, спрямовану на вивчення перспектив іммігранта досягти успіху в навчанні. У вищому професійному навчальному закладі можна отримати вищу освіту з професійним нахилом. У вищому професійному навчальному закладі можна також навчатися в аспірантурі.

Якщо попередньо абітурієнт навчався за кордоном, як базова освіта для продовження навчання у вищому професійному навчальному закладі приймається гімназійна чи середня професійна освіта, або її відповідник. Здобути професійну освіту може будь-яка особа, якщо вищий професійний навчальний заклад вважає, що вона володіє достатніми знаннями та навичками, навіть якщо у неї відсутня освіта, потрібна для подачі заяви. Це називається спеціальним відбором (*erikoistapausvalinta*), який відбувається тільки на підставі вступного іспиту. Він дає можливість подати заяву навіть тоді, коли в отриманій до цього освіті відсутні певні показники, які вимагаються для вступу. Такими є закордонні іспити, оцінки або дипломи, які не підлягають порівнянню з відповідними фінськими оцінками та дипломами.

Після закінчення вищого професійного навчального закладу учні-іммігранти мають змогу вступити до університету. Під університетами маємо на увазі вищі навчальні заклади наукового профілю або гуманітарного спрямування. У Фінляндії вищі навчальні заклади пропонують ступені бакалавра та магістра.

Доступ до навчання у відкритому університеті мають усі, незалежно від попередньої освіти. У відкритому університеті можна вивчати низку навчальних дисциплін, знайомитися із навчанням в університеті або вчитися заради свого задоволення. Якщо після подачі заяви кандидата приймають до університету як студента, предмети, з яких він складає іспити, можуть бути включені в додаток до диплому. Заява про вступ до університету подається на бланках того чи іншого університету. Терміни подачі заяв у різних ВНЗ різні, але в більшості навчальних закладів вони подаються навесні. В одному навчальному році можна вчитися тільки в одному вищому навчальному закладі. При цьому надаються можливості навчатися у ВНЗ якомога більшої кількості учнів [7].

Важливого значення у Фінляндії надають освіті дорослих іммігрантів. У системі навчання дорослих можна скласти іспити трьох рівнів: базові професійні іспити (*ammattillinen perustutkinto*), екзамени на набуття певної кваліфікації (*ammattitutkinto*) й екзамени зі спеціальної професійної підготовки на рівні майстра (*erikoisammattitutkinto*). На екзаменах із базової професійної освіти потрібно показати володіння знаннями та навичками, потрібними для працевлаштування у певній професії. На іспиті на набуття певної кваліфікації потрібно продемонструвати професійну компетентність, необхідну в обраній галузі. Іспит можна скласти, маючи базову професійну освіту, пройшовши потім додаткові курси навчання та пропрацювавши за обраною спеціальністю як мінімум три роки. На екзамені зі спеціальної професійної підготовки на рівні майстра потрібно показати володіння найскладнішим матеріалом у професійній майстерності в певній галузі. Цей іспит можна скласти, маючи базову професійну освіту, пройшовши потім додаткові курси навчання та пропрацювавши за обраною спеціальністю як мінімум п'ять років. Дорослі можуть складати ці іспити як підтвердження кваліфікації (*nayttotutkinto*), незалежно від способу її набуття. Вони

можуть також скласти базовий професійний іспит при трирічному навчанні у відповідному навчальному закладі.

Після початку трудової діяльності навчання імігрантів організовує роботодавець на основі індивідуальної навчальної програми, у якій враховані потреби учнів у інструктажі та допомозі. Для укладання такої програми роботодавець з'ясовує, як добре учень-імігрант володіє фінською/шведською мовою та знає фінське трудове життя та життя суспільства. Окрім цього, враховуються рішення, що стосуються зіставлення та визнання дипломів, отриманих в іншій країні.

Для імігрантів організовують спеціальні професійні курси. Вони зазвичай проводяться в рамках політики з питань підготовки трудових ресурсів (tyovoimakoulutus), а заяви на курси подаються через бюро працевлаштування. Метою навчання дорослих у рамках політики з питань підготовки трудових ресурсів є збільшення шансів населення працездатного віку бути конкурентоспроможними на ринку праці [2].

Крім того, для дорослих імігрантів, на яких розповсюджується Закон про адаптацію (kotoutumislaki), у Фінляндії організовують адаптаційне навчання, яке зазвичай триває один рік і складається з декількох курсів. Адаптаційне навчання включає заняття з фінської або шведської мови, суспільствознавства, навчання навичкам повсякденного життя, вивчення культури країни, а також інструктаж із профорієнтації та трудового життя. Таке навчання часто передбачає стажування на робочому місці.

Багато навчальних закладів організовують курси фінської та шведської мови для іноземців. Ці мови можна вивчати у професійних навчальних центрах для дорослих, у денних народних університетах (kansanopisto), вечірніх народних університетах (kansalaisopisto), гімназіях для дорослих, центрах вивчення мови при університетах та інших вищих навчальних закладах, а також у літніх університетах. Рівень курсів та їх тривалість є різними. Плата за курси теж варіюється залежно від їх характеру.

У Фінляндії є багато навчальних закладів для дорослих, де можна вчитися, маючи на меті складання певного іспиту або просто для свого задоволення. У таких закладах навчання проводиться в денний і вечірній час. Це навчання відкрите для всіх і, зазвичай, порівняно недороге. Наприклад, вечірні народні та робочі університети (tyovaenopisto) майже в кожному регіоні країни надають можливість вивчати мови, музику, ремесла та рукоділля. У народних університетах і навчальних центрах можна, зокрема, покращувати базову освіту та навчатися на різних підготовчих курсах. У літніх університетах можна відвідувати курси вищої освіти або просто навчатися різним дисциплінам. Такі університети також організовують навчання у різних частинах країни. У більшості навчальних закладів

для дорослих проводяться курси, спеціально розроблені для іммігрантів із урахуванням їхніх національних особливостей.

Мета освіти іммігрантів полягає у тому, щоб сформувати у них навички проживання у Фінляндії як рівноправних членів суспільства. Рівність в освіті підтримується на усіх навчальних рівнях. Освіта для іммігрантів є безкоштовною та фінансується державою. Для всіх учнів визначаються єдині навчальні цілі, які передбачені планами індивідуального або загального навчання. Забезпечується також інтеграція в основні групи навчання фінській/шведській мові як іноземній. За бажанням учня навчання може проводитися його рідною мовою. Використовуються різні методи оцінювання, яке впродовж навчання може бути усним, окрім підсумкового.

Проаналізувавши особливості функціонування курсів, які готують іммігрантів до вступу в заклади професійної освіти, можна зробити висновок, що структура такого навчання є чіткою та послідовною, а отже, дає більше перспектив вступу до професійних закладів. На усіх освітніх рівнях Фінляндії освіта іммігрантів спрямована на демократизацію суспільства, інтеграцію до загальноєвропейського освітнього простору. Цьому також сприяє популяризація освіти дорослих, яка є головним чинником підвищення рівня інтелекту та грамотності нації. Але, незважаючи на таку чітку структурованість освіти іммігрантів та на сформовану законодавчу базу, яка обґрунтовує рівність освітніх можливостей, на практиці все ще залишається відчутним негативне ставлення фінського суспільства до переселенців. Тому інтерес викликають подальші дослідження, спрямовані на вивчення стану дотримання інституційних норм щодо іммігрантів та педагогічні та соціальні стратегії інтеграції цих людей у суспільство.

Список використаних джерел:

1. Бадан А. Трансформація концепції освіти в Україні на зламі епох // *Мультиверсум. Філософський альманах*. – К.: Центр духовної культури, – 2004. – № 42. [електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_42/Badan.htm
2. *Adult Education in Finland*. [електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minedu.fi
3. Aho. E., Pitkanen. K. & Sahlberg. P. *Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968*. Washington, DC: World Bank, 2006.
4. *Education for Immigrants*. [електронний ресурс] – Режим доступу: www.oph.fi
5. *Equity in education. Thematic review of Finland*. [електронний ресурс] – Режим доступу: www.oecd.org
6. *Finland, Ministry of Education Country Analytical Report prepared as part of the OECD thematic review of Equity in Education, 2005*. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/49/40/36376641.pdf>
7. *Studying and Training in Finland*. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mol.fi>
8. *Vocational Education and Training for Immigrants*. [електронний ресурс] – Режим доступу: www.ammatillinenkoulutus.com